

REGIONALNI SASTAV I PODJELA AFRIKE

RADOVAN PAVIĆ

Zonalni sastav i podjela Afrike u smjeru sjever-jug u velikoj mjeri izražava geografsku stvarnost, a vodi računa i o državnim granicama što je važno ne samo s političkog i statističkog stajališta, nego i zbog toga što države predstavljaju bitne okvire društvenog života i mora ih se promatrati kao cjeline.

Zbog izrazito naglašenih zonalnih prirodoslovnih karakteristika, rasporeda različitog stanovništva i drugih civilizacijskih značajki s/p Afrike ima danas prije svega zonalni karakter u smjeru sjever-jug. Zato treba izdvojiti

- I. Sjevernu ili atlantsko-mediteransko-saharsku Afriku koja se na istoku bez geografskih međa nastavlja u zonu jedinstvenog Arapskog svijeta i Mašreka (atlantska i mediteranska Afrika). U Sredozemlju Afrika sudjeluje u njegovom zapadnom (1), srednjem (2) i istočnom dijelu (3).

- II. Saharsko-sahelska Afrika također se karakterizira dvojstvom – na sjeveru je

bezvrijedna pustinja, na jugu relativno plodniji pustinski rub (Sahel) sa više vode (padaline, jezera, tokovi). Izraženo je i dvojstvo stanovništva (bijelo stanovništvo na sjeveru i crnačko na jugu). Unatoč višeg reljefa i Etiopija je zapravo sahelska zona.

Iz dosadašnje s/p Afrike jasno je vidljivo da nije moguće izdvojiti geografski prostor isključivo saharske Afrike (dakle na osnovici kompleksnih geografskih kriterija), budući da odgovarajuće države zahvaćaju osim saharske još i atlantsko-mediteransku ili sahelsku zonu. Središnji stupanj saharsko-sahelske Afrike je približno 15°N. U Saharsko-sahelskoj Africi nalazi se i najveća afrička zona LLC država (Land Locked Countries).

- Afrika južno od Sahare

Južna granica i međa Saharsko–sahelske Afrike jedna je od najvažnijih u ovom prostoru, budući da prostorno definira Afriku „južno od Sahare“. Zbog svog crnačkog stanovništva (Crna Afrika – unatoč eksklava bijelaca) i unatoč velikih unutrašnjih razlika, pojam Afrike južno od Sahare može se prihvatiti, budući da se taj prostor znatno razlikuje od sahelsko-saharskog i atlantsko-mediteranskog sjevera.

U imenovanju prostora južno od sahar-sko-sahelske Afrike postoje neke inače posve neopravdane i nepotrebne nejasnoće. Na problem je ukazao i N. Ružin (1988, 21-23), ali na ne znanstveni način – naime, zapravo se ne iznose nikakvi argumenti zbog čega je Ružinovo shvaćanje nužno podvrgnuti kritici:

- pitanje regionalnog sastava/podjele stvar je i regionalne, a u ovom slučaju i političke geografije; ali, Ružin ne navodi autore iz strukovne sfere, nego politologe ili povjesničare čime se dovodi u poziciju razgovora o šumarstvu, jeziku ili gradnji naselja, ali bez šumarskih, lingvističkih i urbanističkih stručnjaka. Kod navedenih autora pitanja regionalne definicije Afrike su samo usputna, zapravo privatna i bez značenja, a citiranje H. Isnarda (1974) je posve izvan konteksta;
- za Ružina poseban je i delikatan problem termin Crna ili Negroidna Afrika, budući da on asocira autora na „rasističko-biološku doktrinu koja apostrofira rasnu obojenost kao faktor društvene stratifikacije“. Međutim, ovakve asocijacije mogu biti samo rezultat politikantskih opterećenja koja nemaju veze sa afričkom stvarnošću i sa znanošću i to stoga jer uočavanje nečije boje kože, pame ti ili gluposti, znanja ili neznanja, ljepote ili ružnoće, visine stasa, položaja očiju, itd. – nije nikakav rasizam i to zato, jer je rasizam

nešto posve drugo: rasizam je ako se neko me na osnovici navedenih osobina negira ju ljudska prava. Zato je termin Crna Afrika jedino i isključivo na razini dobrog opažanja jedne zaista markantne somatske činjenice, a uočavanje činjenica kao takvih nije nikakav rasizam. Afrika južno od Sahare zaista jest izrazito Crna Afrika i to je njezina objektivna antropogeografska, a nikako ne i rasistička osobina;

- upitnost autora zašto se i drugi dijelovi svijeta ne definiraju prema boji kože nije logičan: zašto to ne vrijedi za Europu i europeizirane dijelove svijeta je jasno – Europa je ishodište otkrića i procesa europeizacije, bijelo stanovništvo je ovdje samo razumljiva i izvorna datost na koju ne treba posebno upozoravati, iz Europe se onda drugi različiti svjetovi označavaju prema nekim vidljivim markantnim osobinama – zato je lako bila uočena i Crna Afrika. O „Crvenoj Americi“ se ne može govoriti, budući da indijanska izrazita manjina unutar bijele populacije nije takva dojmjljiva i markantna činjenica koja bi mogla definirati čitav jedan kontinent. Isto vrijedi i za „Žutu Aziju“, jer se taj termin odnosi samo na jedan manji dio čitave Azije, te se i u ovom slučaju „Žuta Azija“ ne može protegnuti na čitav kontinent;

- Ružinovo shvaćanje da termin Crna Afrika ne odgovara objektivnom stanju u regiji ne stoji, jer se kao primjer koji potire negroidnost Afrike navode Mauritanija, Mali, Sudan i Etiopija koji uopće ne pripadaju Africi južno od Sahare ili Subsaharskoj Africi, za koje se termine Ružin inače opravdano zalaže. Ružin „dokazuje“ svoju tezu na primjerima država koje pripadaju jednoj drugoj regiji, tj. sahar-sko-sahelskom prostoru, te je stoga taj „dokaz“ bespredmetan, a pokazuje autorovo topografsko nesnalaženje: Subsaharska Afrika ili Afrika južno od Sahare

je prostor južnije od Sahare i Sahela i u taj južniji prostor ne pripadaju ni Mauritanija, a niti Mali, Sudan i Etiopija koji su svi izrazito saharsko-sahelske države. Iako u svima osim u Etiopiji ima i crnačkog stanovništva to još nije subsaharska Afrika, mada već ima i neke subsaharske osobine. I konačno,

- Ružin navodi i „pet država Afrike južno od Sahare čiji teritorij duboko zalazi u Saharu“, što, međutim, ne možemo komentirati, jer nismo razumjeli.

Zbog svega navedenog pojam Crne Afrike u znanosti ne sadrži nikakve rasističke niti politički negativne konotacije i treba ga paralelno upotrebljavati sa regionalnom definicijom koja uočava „Afriku južno od Sahare“ (tu je uključen i Sahel), ili subsaharsku Afriku. Međutim, Afrika južno od Sahare i Crna Afrika, dakako, nije jedinstveni prostor, te zato treba izdvojiti:

- **III.** – Središnju i Ekvatorsku Afriku kojoj srednji stupanj predstavlja ekvator. Slično kao na sjeveru Središnja ili Ekvatorska Afrika je i na jugu ograničena izuzetno važnom političkom granicom, tj. prema Afričkom jugu. On se ne poklapa sa tzv. „Južnom Afrikom“, koja je zapravo samo neadekvatni

ZAKLJUČAK

Navedeni sastav/podjela Afrike osniva se na složenim kriterijima, zato je blizak stvarnosti, ali ulazi i u okvir konvencionalnih pojmova. Pri tome je metodološki i znanstveno važno da prostorne cjeline budu statistički točno određene, tj. bilo na razini država ili administrativnih cjelina – naročito je značajno da se zna što se shvaća pod određenim terminom čija upotreba onda ovisi o odgovarajućem kontekstu, a mora biti svagdje dosljedno provedena. Privatne i površne diferencijacije Afrike koje se javljaju i u strukovnoj javnoj sferi nisu dozvoljene, svaki termin mora biti utemeljen na relevantnim kriterijima. Preklapanja u prostornoj diferencijaciji nisu problem – ona samo daju veću mogućnost za precizniju regionalnu karakterizaciju. Izvršena analiza s/p Afrike na ovom mjestu osniva se na određenim argumentima koji stoje sve dok ne budu oboreni. Sve drugo je terminološka zbrka i proizvoljnost što pripada samo aferi privatnosti.

LITERATURA:

ISNARD, H., 1974: *Geographie de l' Afrique Tropicale et Australe*. Paris.

RUŽIN, N., 1988: Koji je termin najadekvatniji... *Bilten Udruženja afrikanista Jugoslavije*, 2 (2), 21-23.

i proizvoljni sinonim za Južnoafričku Republiku.

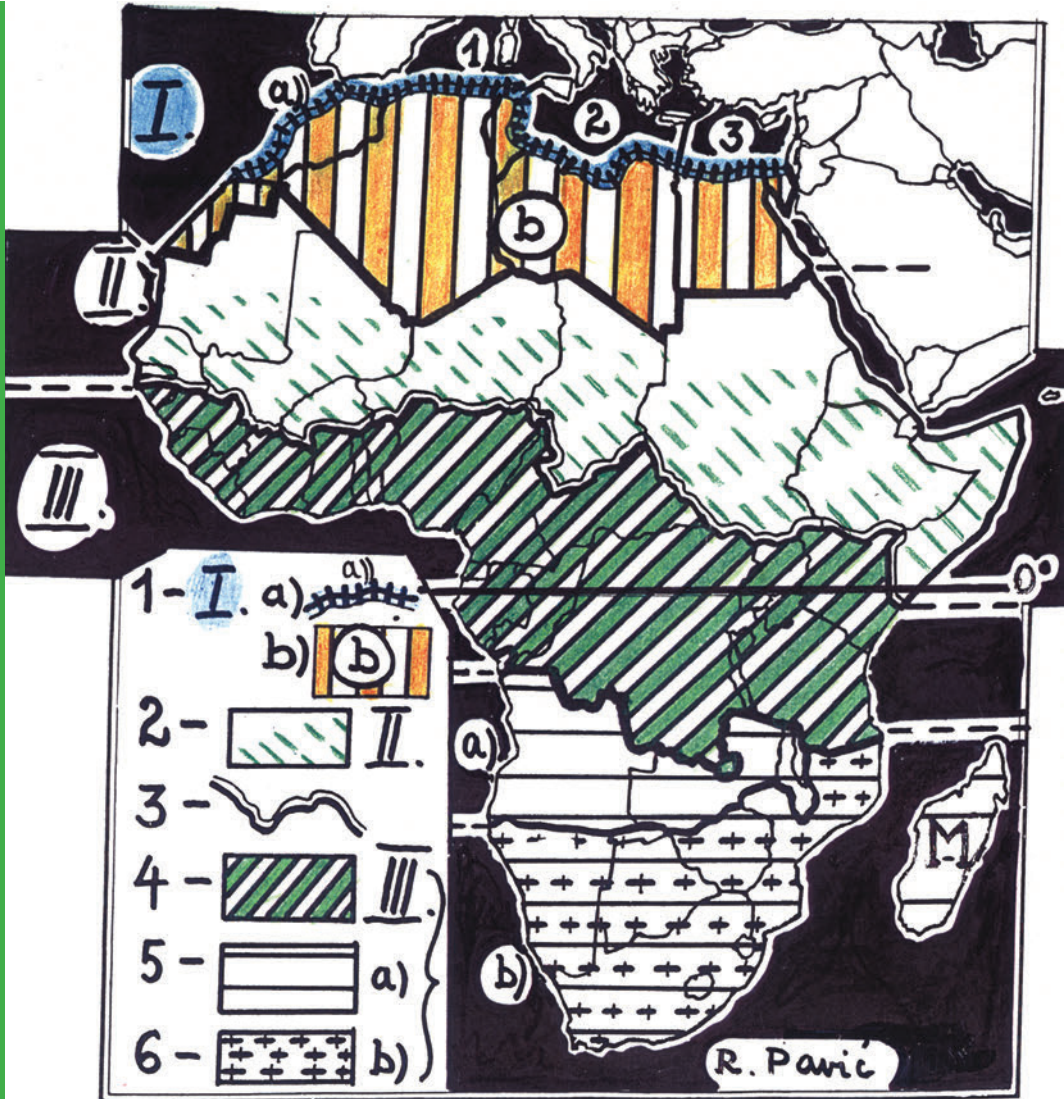
- **IV.** – dalje na jugu nalazi se Afrički jug – on se sastoji od kopnenog i otočnog dijela (Madagaskar); središnja okosnica afričkog juga je 20°S.

Međutim, prostor Afričkog juga nije jedinstven, pa je moguće izdvojiti dva dijela u skladu sa izuzetno važnim društvenim kriterijem po kojem države graniče ili ne graniče sa Južnoafričkom Republikom koja u ovom prostoru ima bitno političko-sigurnosno (stabilizirajuće ili destabilizirajuće), i gospodarsko značenje. Zato izdvajamo

- Afrički jug u širem smislu, koji obuhvaća sve države južnije od Središnje ili Ekvatorske Afrike uključno sa Madagaskarom i

- Afrički jug u užem smislu u što ubrajamo samo one države Afričkog juga koje izravno graniče sa Južnoafričkom Republikom.

Ovakav zonalni s/p Afrike u smjeru sjever-jug u velikoj mjeri izražava geografsku stvarnost, a vodi računa i o državnim granicama što je važno ne samo sa političkog i statističkog stanovništva, nego i zato jer države predstavljaju bitne okvire društvenog života i mora ih se promatrati kao cjeline.

Sl. 1. Regionalno-geografski sastav/podjela Afrike

LEGENDA uz sl. 1. REGIONALNO-GEOGRAFSKI SASTAV/PODJELA AFRIKE

- 1 – I. – a) Sjeverna obalna (atlantsko-mediteranska) Afrika sa tri dijela Sredozemlja (1, 2, 3), b) saharско zaleđe;
- 2 – II. Saharsko-sahelska Afrika; 3 – međa i granica Saharsko-sahelske Afrike i Afrike južno od Sahare;
- III. Afrika južno od Sahare i Sahela: 4 – Središnja ili Ekvatorska Afrika; 5 – Afrički jug u širem smislu, sa otokom Madagaskar (M); 6 – Afrički jug u užem smislu.

Afrika*

Sjeverna: 5 752 922 km² (18,97%)

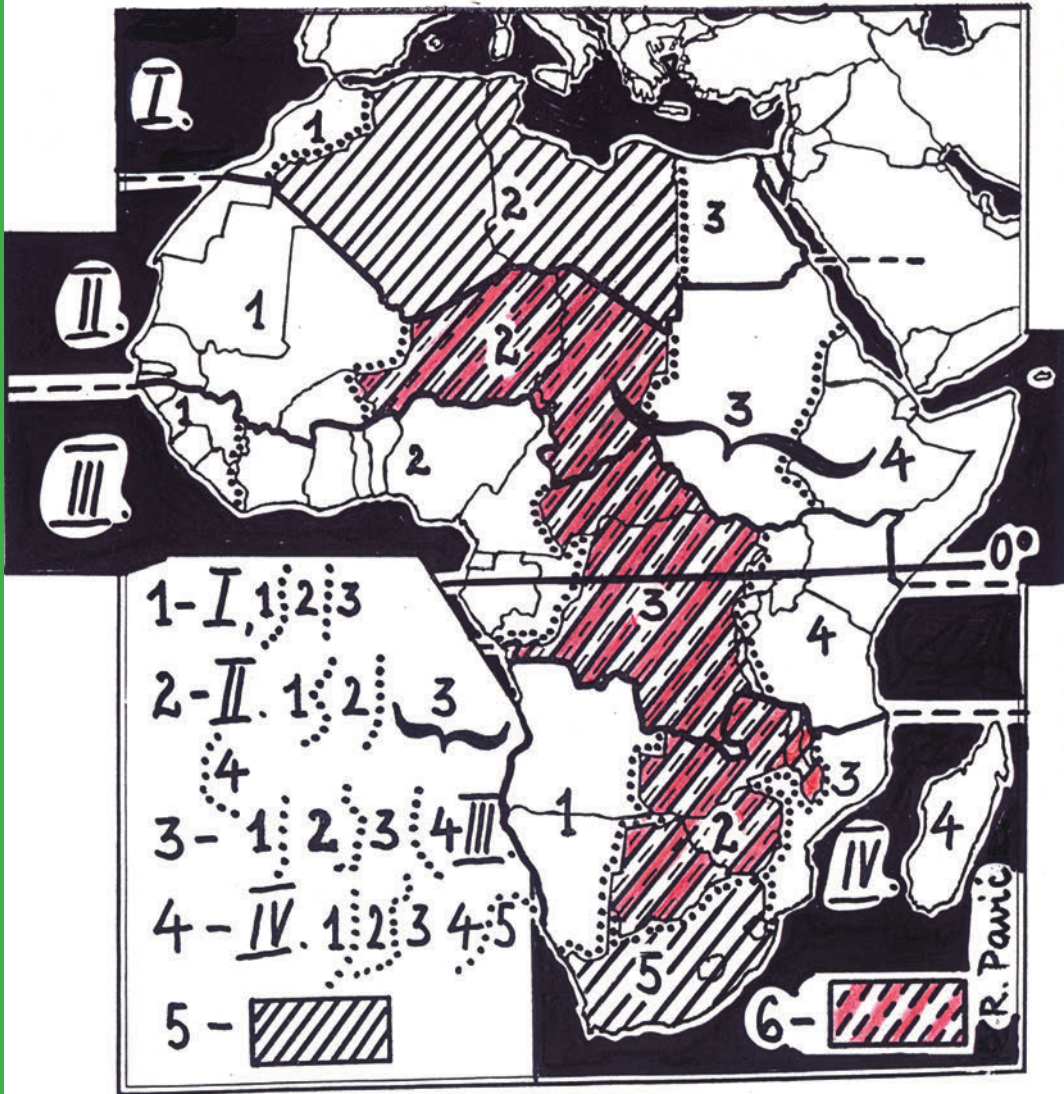
Saharsko-Sahelska: 9 961 559 km² (32,85%)

Središnja: 8 026 830 km² (26,47%)

Afrički jug: 6 585 868 km² (21,72%)
+ 30 327 179 km²

(bez otoka Madeira, Kanarskih otoka i Sokotre): svi izračuni i geografske međe ne odražavaju vjerno geografsku stvarnost, budući da se prije svega vodilo računa o državnim granicama

Sl. 2. Ostali vidovi sastava/podjele Afrike

LEGENDA uz sl. 2. OSTALI VIDOVI SASTAVA/PODJELE AFRIKE

Iako je zonalni s/p Afrike jedna od njezinih najbitnijih i najdojmljivijih karakteristika moguća su i drugačija izdvajanja. Pri tome, razumljivo, dolazi do preklapanja, ali i ona nisu problem, budući da se detaljiziranjem ukazuje i na druge osobine prostorne stvarnosti.

Tako je u Sjevernoj Africi (I.) moguće izdvojiti 1) zapadni (Maroko), 2) središnji (Alžir, Tunis i Libija) i 3) istočni dio (Egipat). U Saharsko-sahelskoj Africi (II.) treba izdvojiti 1) zapadni dio, 2) središnji dio, 3) prijelaznu kontaktnu zonu Sudana između središnjeg dijela i afričkog Horna i 4) istočni dio ili Horn.

U Središnjoj ili Ekvatorskoj Africi (III.) treba izdvojiti 1) zapadnu Afriku, zatim, zbog zaljevskog položaja i klimatskih značajki moguće je posebno izdvojiti i 2) Gvinejsku Afriku, 3) središnju Afriku i 4) Istočnu Afriku.

Na Afričkom jugu (IV.) izdvaja se 1) zapadna Afrika, 2) središnja Afrika, 3) kopnena istočna Afrika i 5) krajnji Afrički jug.

I. 1 – Sjeverna Afrika i njezin zapadni, središnji i istočni dio (1, 2, 3);

II. 2 – Saharsko-sahelska Afrika sa zapadnim (1) i centralnim dijelom (2) prijelaznom zonom (3) i istočnim dijelom (4), Horn);

III. 3 – Središnja ili Ekvatorska Afrika sa zapadnim dijelom, Gvinejskom Afrikom, središnjom i Istočnom Afrikom (1-4);

IV. 4 – Afrički jug sa zapadnom (1), središnjom (2), kopnenom (3) i otočnom istočnom Afrikom (4) i krajnjim jugom (5); 5 – središnja afrička okosnica; 6 – središnja Afrika